

Slezská univerzita v Opavě
Filozoficko-přírodovědecká fakulta v Opavě

PIETRO ANDREA MATTIOLI

Un medico e botanico italiano a Praga.

Seminární práce

Předmět: Italská kultura I.

Vyučující: Dott. Giorgio Cadorini, Ph. D.

Vypracovala: Zuzana Konvičná
Italská filologie kombinovaně, 3. ročník

Obsah

Úvod – Věda v renesančním období.....	2
Pietro Andrea MATTIOLI.....	3
Pobyt italského lékaře a botanika na habsburském dvoře v Praze.....	5
Závěr.....	7
Bibliografie.....	8

Úvod – Věda v renesančním období

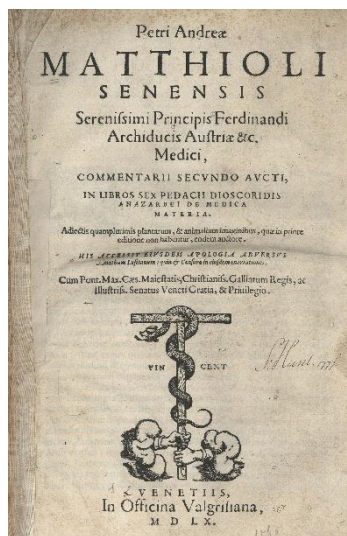
V prvopočátcích vědy, zrozené v období Renaissance, jejíž nástup je v Itálii historicky datován přibližně do poloviny 14. století, jsou v letech po pádu Byzantské říše (1453) mnohými učenými na náš kontinent přiváženy společně s originály antických děl i jejich latinské a arabské překlady. Tyto míří především do kolébky humanitní vzdělanosti, do Itálie, která jako první začala odmítat principy středověké scholastiky založené na snaze o racionální chápání církevních dogmat a na zkoumání rozporu mezi duší a tělem. Z filosofického pohledu renesanci předcházela humanismus zaměřený na člověka, přírodu a vnější svět, což se promítlo i do všech oblastí vědy a přispělo ke vzniku moderní matematiky, fyziky, astronomie, biologie i medicíny.

Osvojování antických poznatků se odehrávalo v několika fázích. Nejdříve byly jednotlivé spisy opisovány a posléze překládány, upravovány a doplňovány. Později se vzdělavci této doby dařilo získané poznatky ze starých i novějších děl shrnout a díky aktivnímu pozorování srovnat s realitou. Empirické zkoumání, založené na zkušenosti plynoucí z experimentu, bylo neoddělitelnou součástí poslední fáze vzniku nové přírodovědy. V souhrnu tedy šlo především o metody pozorování a ověřování, o konfrontaci starověkých znalostí s nově nabytými zkušenostmi.

Vše zmíněné se samozřejmě promítlo i do oblasti tehdejšího lékařství, jehož základem byla léčba léky rostlinného původu. Je totiž všeobecně známo, že mezi člověkem a říší rostlin existoval již od nepaměti velmi úzký vztah. Primárně lidem poskytovala vzácnou formu potravy, dále pak byly rostliny používány při náboženských i okultních obřadech každé kultury, ale především byly po staletí hojně používány k odstranění nebo alespoň ke zmírnění různých fyzických a psychických neduhů člověka, ale i zvířectva. Velmi významnou roli zde sehrávala praktická lékařsko-lékařnická botanika, jinak nazývaná *herbářová*. Rovněž tato byla v renesančním období obohacena o nové podněty, vedoucí ke vzniku botaniky jako samostatného vědního oboru.

Obr. 1 *Pedanius Dioscorides*¹

Obr. 2, 3 *Obálka a ukázka z díla Commentarii in libros sex Pedacii Dioscoridis... (1560)*²

¹ **Dioscorides** (40-90 n. l.), vojenský lékař-chirurg z období vlády císaře Nera, autor souboru pěti knih lékopisů s latinským názvem **De Materia Medica**, v němž je popsáno více než 1000 rostlin a minerálů; dílo bylo velmi nadčasové a stalo se důležitým historickým pramenem lékařství, z něhož evropská medicína čerpala bezmála 1600 let.

² [Venetiis : in officina Valgrisia, 1554, 1560 printing.] *Image Courtesy of the Library of the Arnold Arboretum* dostupné z www.huh.harvard.edu [online]. WWW [cit. 26. 12. 2015] <http://botlib.huh.harvard.edu/libraries/myco-log/Myco_books2.htm>

Věhlasným a úctyhodným myslitelem, působícím v tomto oboru i na našem území,
byl italský lékař, botanik a humanista

Pietro Andrea MATTIOLI, narozen 12. 3. 1501 v Sieně do rodiny lékaře Francesca a Lucrezie Buonisegna. Rodina patřila k méně majetným, a to především z důvodu vysokého počtu dětí, Mattioli měl dvanáct sourozenců. Avšak dle dokumentu, vystaveného při jeho křtu, byla součástí tehdejší městské kulturní elity. Pietro Andrea byl přiměřené postavy s dobrými proporcemi. Měl poněkud rozměrnější hlavu, plnovous světlejší barvy, středně dlouhý a nepříliš hustý. Zdobil jej orlí nos a byl trochu strojený, což odpovídá i jeho vyobrazení na plátně, zhotoveném v 67 roce jeho života a poslaném z Německa do Sieny. V současnosti by tento portrét měl být stále vystaven v prostorách nemocnice S. Maria della Scala.³

Obr. 3, 4

Pietro Andrea Mattioli

Dětství strávil ještě v Sieně, v mládí studoval starou řečtinu, latinu, rétoriku a filosofii. Později pokračoval ve studiích v Benátkách a na lékařské fakultě Univerzity v Padově, kde v roce 1523 získal lékařský titul. Nakrátko se vrátil do rodné Sieny, avšak kvůli klimatu nejistoty ve městě se přestěhoval do Perugie a pod odborným dohledem svého učitele, Gregoria Caravity, se věnoval chirurgii. Snad díky touze po poznání byla jeho mladická léta neklidná, často a rád cestoval po celé Itálii, pobýval v Perugii a v Římě, kde zahájil svou lékařskou praxi v nemocnicích S. Spirito a S. Giacomo. Odsud však ještě před strašlivým „Sacco di Roma (1527)“⁴ náhle odjel do klidnějšího Tridentu (dnešní Trento), kde se v roce 1528 oženil s místní dívkou jménem Elisabetta, a která mu porodila syna. Zde zůstal v lékařské službě biskupského šlechtice, budoucího kardinála, Bernarda Cles. Ten jej kromě

³ www.hathitrust.org [online]. WWW [cit. 27. 1. 2016] <<http://catalog.hathitrust.org/Record/100486778>>
Fabiani, G. (1872). *La vita di Pietro Andrea Mattioli: raccolta dalle sue opere*. Siena: G. Bargellini, str. 43
Original from: Harvard University

⁴ „Sacco di Roma“ je italské pojmenování vyplnění Říma v roce 1527 univerzálními žoldněři (lancknechti) renesanční Evropy pod vedením Karla V. Habsburského.
Dostupné z https://cs.wikipedia.org/wiki/Sacco_di_Roma

medicínské péče pověřil i vykonáváním funkce osobního rádce a s ohledem na Mattioliho znalosti, také botanika-specialisty při udržování jeho překrásných zahrad. Toto plodné období bylo pro Pietra

Andreu velmi přínosné, seznámil se např. s Erazmem Rotterdamským, ale i s dalšími evropskými humanisty. Svou odbornou pozornost zaměřil na možnosti léčby moru a posléze i příjic (syfilis). Konkrétně pro toto - v tehdejší době - značně rozšířené onemocnění navrhoval terapii rtutí, ta ale s sebou přinášela jako vedlejší účinek, jinak poměrně úspěšného řešení, velmi závažnou intoxikaci organismu.

Z důvodu úmrtí jeho ochránce, kardinála Cles, se Mattioli mezi lety 1541-42 rozhodl pro přestěhování do Gorizie, kde opět působil jako lékař. Právě v tomto městě se díky své vědecké práci do italského povědomí zapsal i jako věhlasný botanik, objevitel řady nových rostlin. Věnoval se především dokončení překladu díla antického učence Dioscorida „*De Materia Medica*“ z řečtiny nejprve do lidové italštiny a později i do latiny. Jeho první podoba - prozatím bez ilustrací, ale již obohacena vlastním komentářem – byla publikována v roce 1544 v Benátkách s titulem: „*Di Pedacio Dioscoride Anazarbeo libri cinque Della historia et materia medicinale...*“.⁵

Dílo, na němž P. A. Mattioli začal pracovat již před rokem 1533, se ještě během jeho života dočkalo třinácti vydání. Postupem času je herbář neustále doplňován poznámkami, odbornými komentáři a taktéž novými rostlinami, pocházejícími z oblasti západní i střední Evropy, což je hlavní pokrokovou změnou v souvislosti s prací antického učence Pedacia Dioscorida (Dioskúrida), jenž logicky do

Obr. 5 Ukázka z herbáře

svých lékařských knih, známých jako „zahrady zdraví“ (hortus sanitatis) zařazoval flóru z jižních zeměpisných oblastí jeho vědeckého bádání. Bylo tedy velmi důležité jednotlivé rostliny nejdříve správně identifikovat a odlišit je od nově objevených především v alpských zemích, ale i na sever od nich, a poté je s ohledem na potřeby tehdejší přírodní vědy a lékařství důmyslně seřadit pomocí jejich označení čísly a indexy, no a v neposlední řadě věrně ilustrovat tehdy oblíbenou technikou, nazývanou *dřevořez*, jež přispěla k dosažení vskutku vysoké výtvarné hodnoty a obdivuhodně realistického vyobrazení.⁶

Herbář byl tak úspěšný, že od již zmíněného roku 1544 vycházel ve dvouletých periodách až do roku 1554. V tomtéž období, rovněž v Benátkách, vychází i latinský překlad díla, jenž je autorem soustavně zdokonalováno a rozšiřováno o nové botanické poznatky.

⁵ JANKO, J.; BUŽGOVÁ, E.: Petr Ondřej *Matthioli –Tadeáš Hájek z Hájku: Herbář jinak bylinář velmi užitečný*, Praha: Odeon 1982, ISBN 01-018-82-01, str. 329

⁶ ibidem, str. 329-330

Pobyt italského lékaře a botanika na habsburském dvoře v Praze

Věhlas Mattioliho velkolepé práce s pozoruhodným redakčním úspěchem záhy překročil hranice Apeninského poloostrova.

Dostal se až na císařský dvůr Ferdinanda I. Habsburského (1503-1564), jemuž Pietro Andrea daroval první vydání *Komentářů*. Císař pak italského vědce pozval na svůj dvůr do Prahy a nabídl mu možnost stát se osobním lékařem svého druhorozeného syna, Ferdinanda II. Tyrolského, arciknížete a císařského místodržícího v Čechách v letech 1547-1566, mimo jiné i stavitele letohrádku Hvězda. Mattioli nabídku přijal a v roce 1555 se do Prahy přestěhoval. Zde zodpovědně plnil svěřené úkoly a s velkou péčí dohlížel na zdraví arciknížete i jeho bohaté patricijské manželky, Filipiny Welser z Ausburgu. Z času na čas se ale musel italský lékař po boku svého pána zcela nedobrovolně zúčastnit vojenských výprav, jakož tomu bylo i v roce 1556, kdy byl nucen doprovázet arcivévodu Ferdinanda Tyrolského při cestě na turecké bitevní pole v Uhrách. I tyto nedobrovolné cesty mu však umožňovaly věnovat se studiu a dále rozšiřovat okruh svých intelektuálních vztahů. Zpět v Praze byl již koncem téhož roku.⁷

V roce 1557 se podruhé oženil s Girolamou di Varmo, šlechtičnou z Gorizie, jenž mu porodila dva syny. Oba dostali do vínku křestní jména na počest rodu Habsburků, Philip (nar. 1562) a Maxmilián (nar. 1568).

Dne 8. listopadu 1558 triumfálně přijíždí do Prahy císař Ferdinand I. Habsburský, jemuž je v dějinách připisována významná zásluha na rozkvětu české renesanční kultury.⁸ Mattioli u této příležitosti napíše brožuru, v níž slavnostní vstup vladaře do města popíše. I toto dílo (*Le solenni pompe, i superbi et gloriosi apparati... fatti alla venuta dell'invittissimo imperadore Ferdinando primo...*, Praha, J. Melantrich, 1559) má své nezastupitelné místo v knižní historii a zdá se být prvním textem tištěným v italském jazyce na českém území.⁹

V Čechách se těšil úctě a podpoře ze strany panovnické rodiny, a tak i zde mohl již značně rozšířený herbář díky finančním darům šlechty a obce Starého města vydat v českém jazyce (1562) a o rok později i v jazyce německém. O překlad se velmi vytříbenou a ušlechtilou jazykovou formou zasloužil Tadeáš Hájek z Hájku (asi 1525-1600), významný český učenec 16. století, matematik, astronom a taktéž osobní lékař císařů Maximiliána II. a Rudolfa II.¹⁰

Do češtiny přeložený herbář nesl a dodnes nese název *Herbář, jinak Bylinář, velmi užitečný*. Vydání výjimečné hodnoty z roku 1562, o jehož finální podobu se zasloužil Jiří Melantrich z Aventýna, získalo i ucelenou a obdivuhodnou výtvarnou formu. V Melantrichově dílně se pod přímým dohledem Mattioliho podařilo vytisknout herbář s překrásnými obrysovými a plastickými ilustracemi celostránkové velikosti.

Po smrti Ferdinanda I. (1564) dostal Pietro Andrea další nabídku pokračování v lékařské službě u císařského dvora od Maximiliána II (1527-1576), jenž po svém otci nastoupil na trůn ještě téhož roku. Náš italský vědec nabídku opět s radostí přijal a pobyt v Praze si tím prodloužil o dalších sedm let. Celkem tedy strávil v Praze nejméně deset let a nějakou dobu prý pobýval také v Chomutově.¹¹ Můžeme tedy předpokládat, že podnikl různé cesty za poznáním do řady míst naší země.

⁷ HAMANN, Brigitte. *Habsburkové: životopisná encyklopedie*, Praha: BRÁNA, 1996, ISBN 80-7176-415-9, str. 94

⁸ ibidem

⁹ www.treccani.it [online]. WWW [cit. 30. 1. 2016] <[¹⁰ JAŇKO, J.; BUŽGOVÁ, E.: Petr Ondřej *Matthioli – Tadeáš Hájek z Hájku: Herbář jinak bylinář velmi užitečný*, Praha: Odeon 1982, ISBN 01-018-82-01, str. 329-330](http://www.treccani.it/enciclopedia/pietro-andrea-mattioli_(Dizionario_Biografico)/></p></div><div data-bbox=)

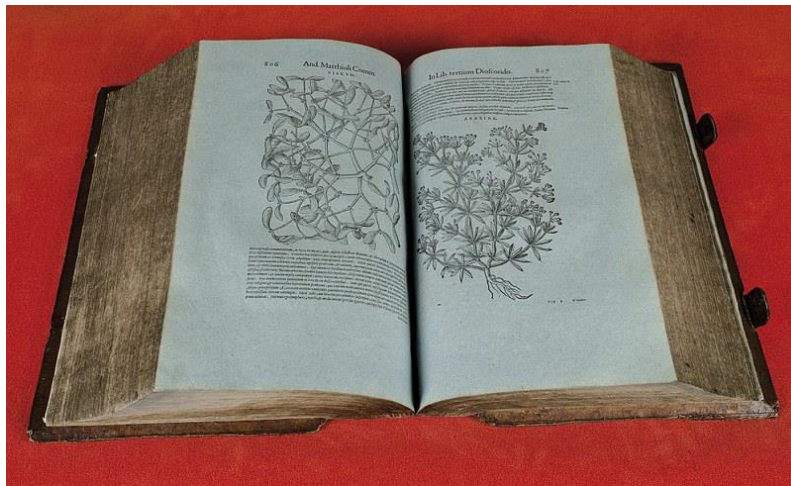
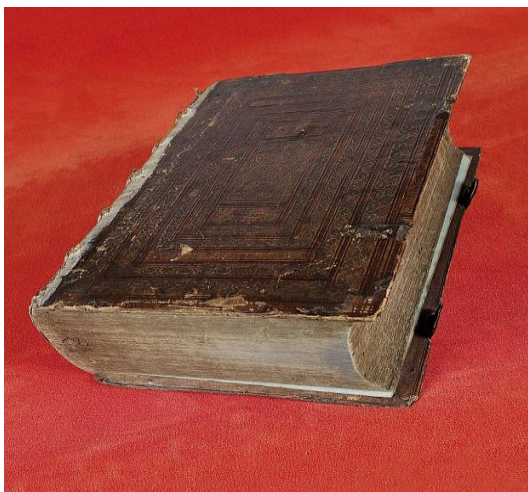
¹¹ FERRI, S.; FAUSTI, D.; ZEMANEK, A.; CREDARO, V. e altri, str. 125

Velká pozornost byla v tomto období věnována i Mattioliho latinské knize s morovou tematikou *De peste liber*, kterou v roce 1564 vydal taktéž Jiří Melantrich.¹²

Mattioliho *Herbář aneb bylinář* byl v českých zemích, již po smrti italského autora, přeložen Danielem Adamem z Veleslavína (1546-1599) v Camerariovem vydání v roce 1590 a pokud chceme zůstat v 16. století, pak ještě i v roce 1596 profesorem pražské univerzity, Adamem Huberem z Rysenpachu.¹³

Pietro Andrea se potřetí ožení v roce 1569, jeho manželkou se stává opět tridentská žena, Susanna Caerubina. Rozhodne se tedy v roce 1571 Prahu opustit a vydá se zpátky do Itálie, kde ještě stráví nějakou dobu ve Veroně a v Tridentu. Posledních šest let svého života věnuje dohledu nad tiskem svých prací v Innsbrucku.

Začátkem roku 1577 se P. A. Mattioli vydává na návštěvu do Tridentu (Trento), kde se ironií osudu nakazí morem a na následky tohoto strašlivého onemocnění umírá. Jeho dva synové mu pak v roce 1617 nechali architektem a sochařem Mattiou Carnerim vytvořit pomník napravo od hlavního vchodu městské katedrály.¹⁴

Obr. 6, 7

MATTIOLI, Pietro Andrea: *Commentarii in libros sex Pedacii Dioscoridis Anazarbei ... 1565*¹⁵

Jeden z nejobemnějších tištěných herbářů s celostránkovými ilustracemi 16. století s 1646 stranami, o rozměrech 44 x 31 cm. Jeden jeho dochovaný výtisk můžeme obdivovat v Národní knihovně v Praze, druhý se nachází v Drážďanech.

Vydaný byl za podpory významných členů Habsburského rodu, s nimiž byl Pietro Andrea v kontaktu a věnoval jim některé dřívější edice, ale taktéž díky velkorysým finančním příspěvkům různých říšských měst a jejich princů.

Obsahem tohoto rozsáhlého latinského vydání bylo více než 1000 vyobrazení stromů, keřů, bylin, květin, zeleniny i ovoce, a také 100 dřevořezů živočišných druhů z říše ryb, obojživelníků, plazů, savců, ptáků a hmyzu. Podle samotného Mattioliho se na tvorbě ilustrací podíleli Georgius Liberale da Udine ve spolupráci s Wolfgangem Meyerpeckem z Míšně.¹⁶

¹² www.nkp.cz [online]. WWW [cit. 20. 2. 2016] <<http://full.nkp.cz/nkkr/Nkkr0202/0202136.html>>

¹³ JANKO, J.; BUŽGOVÁ, E.: Petr Ondřej Matthioli – Tadeáš Hájek z Hájku: *Herbář jinak bylinář velmi užitečný*, Praha: Odeon 1982, ISBN 01-018-82-01, str. 330

¹⁴ www.treccani.it [online]. WWW [cit. 22. 2. 2016]

¹⁵ Z fondu NK ČR. Foto: Ivan Král, 26. 9. 2012 www.nkp.cz [online]. WWW [cit. 27. 1. 2016] <<https://www.nkp.cz/oknihovne/zakladni-informace/klementinska-nej/nejobemnejisi-herbar>>

¹⁶ www.nkp.cz [online]. WWW [cit. 27. 1. 2016] <<http://full.nkp.cz/nkkr/Nkkr0202/0202136.html>>

Závěr

Pozdně renesanční přírodovědec a lékař Mattioli byl v našich zemích velmi oblíbený, o čemž svědčí i výpověď historika Bohuslava Balbína (1621-1688), která o něm říká, „že byl vynikajícím italským lékařem, který se svým dlouhým pobytem u nás, stal téměř našim spoluobčanem“.¹⁷ Rozhodně tedy patřil k dalším významným italským osobnostem, žijícím v českých zemích v období mezi šestnáctým a sedmáctým stoletím, které svou pečlivou prací přispěly k výraznému rozvoji kulturních vztahů mezi Čechy a Itálií.

Autorem díla *Herbář, jinak bylinář, velmi užitečný z r. 1562*, byl věhlasný Ital, jeho herbář se však stal velmi důležitou součástí i naší kultury knihy. Bez brilantního překladu Tadeáše Hájka z Hájku a bez záslužné pomoci Jiřího Melantricha z Aventina, by se však stěží stal součástí dědictví naší národní literatury.

Ještě dnes, po více než čtyři sta šedesáti letech, zní slova vydavatele Jiřího Melantricha, jenž jsou uváděna v úvodu tohoto monumentálního díla, zaníceně: „A protož já znaje to, že všelijaké lékařství a byliny od Pána Boha stvořeny a jako za dar lidskému pokolení nařizeny a vydány jsou, a seznav zvláštní pilnost při sebrání tohoto Herbáře vysoce učeného muže, **pana doktora Matthiola Senenského**, pro poctivost vlasti mé milé národu českého a království tohoto slavného, i tak pro dobré všech mých milých Čechův, Moravanův a Polákův. A tolikéž i pro ty národy, kteří našeho ušlechtilého a širokého slovanského jazyku požívají, na knihu tuto tak užitečnou a velmi pěknými figurami ozdobenou téměř svůj všecek statček jsem vynaložil, ne pro svůj toliko samý užitek, ale více proto, abych svou prací lidem prospěti a vlasti mé poctivě posloužiti mohl“.¹⁸

Ve výše uvedené citaci nacházím to nejpodstatnější, proč jsem si pro tuto práci vybrala právě život a dílo P. A. Mattioliho, a to jeho významný vliv nejen na českou vědu na poli lékařském, botanickém a jistým způsobem i farmaceutickém, ale taktéž jeho neodmyslitelné obohacení naší kultury v oblasti literární.

Obr. 8 *Fiala šedivá (Matthiola incana)*

Tuto něžnou, květem ozdobnou, rostlinu pojmenoval Mattioliho jménem britský botanik Robert Brown (1773-1858)¹⁹

¹⁷ Bohuslav Balbín z Vorličné (latinsky Bohuslav Balbinus), nar. 3. prosince 1621 v Hradci Králové – 28. listopadu 1688, v Praze, byl český literát, historik, zeměpisec, kněz a pedagog. Jako vlastenec se ve své době řadil mezi obhájce českého jazyka. Je jedním z nejvýznamnějších osobností českého baroka.

¹⁸ JANKO, J.; BUŽGOVÁ, E.: Petr Ondřej *Matthioli – Tadeáš Hájek z Hájku: Herbář jinak bylinář velmi užitečný*, Praha: Odeon 1982, ISBN 01-018-82-01, str. 331

¹⁹ www.wikipedia.it [online]. WWW [cit. 22. 2. 2016] <https://it.wikipedia.org/wiki/Pietro_Andrea_Mattioli>, odkaz na: Helmut Genaust, *Etymologisches Wörterbuch der botanischen Pflanzennamen*, 1976. ISBN 3-7643-0755-2

BIBLIOGRAFIE

Zdroje literární:

FERRI, S.; FAUSTI, D.; ZEMANEK, A.; CREDARO, V. e altri: *Pietro Andrea Mattioli, Siena 1501- Trento 1578. La vita e le opere, con l'identificazione delle piante*, Perugia: Quattroemme Ed., 2001, ISBN 10: 885962270 / ISBN 13: 9788885962279

HAMANN, Brigitte. *Habsburkové: životopisná encyklopedie*, Praha: BRÁNA, 1996, ISBN 80-7176-415-9

Janáček, J.: *Mattioli v Čechách*. In: Vědecké zasedání k 400. výročí úmrtí P. A. Mattioliho. Práce z dějin přírodních věd, Oddělení pro dějiny přírodních věd a techniky Ústavu čs. A světových dějin ČSAV, Praha, 1979, str. 181-187

JANKO, Jan, BUŽGOVÁ, Eva: *Matthioli, Petr Ondřej – Tadeáš Hájek z Hájku: Herbář jinak bylinář velmi užitečný*, Praha: Odeon 1982, ISBN 01-018-82-01

PELÁN, Jiří: *Slovník italských spisovatelů*, Praha: Libri, 2004, ISBN 80-7277-180-9, str. 482

Zdroje elektronické, dostupné z:

www.hathitrust.org [online]. WWW [cit. 27. 1. 2016] <<http://catalog.hathitrust.org/Record/100486778>>
Fabiani, G. (1872). *La vita di Pietro Andrea Mattioli: raccolta dalle sue opere*. Siena: G. Bargellini.
Original from: Harvard University

www.nkp.cz [online]. WWW [cit. 27. 1. 2016] <<http://full.nkp.cz/nkkr/Nkkr0202/0202136.html>>

www.treccani.it [online]. WWW [cit. 30. 1. 2016] <[http://www.treccani.it/enciclopedia/pietro-andrea-mattioli_\(Dizionario_Biografico\)/>](http://www.treccani.it/enciclopedia/pietro-andrea-mattioli_(Dizionario_Biografico)/>)

www.unisi.it [online]. WWW [cit. 27. 1. 2016] <http://www.storia.unisi.it/index.php?id=644>
A cura della Prof. Sara Ferri Presidente dell' ACCADEMIA DEI FISIOCRITICI DI SIENA,
19 novembre 2001 presso l'Università per Stranieri di Siena

Obrázky dostupné z webových stránek:

obr. 1

www.wikipedia.cz [online]. WWW [cit. 26. 12. 2015] <https://cs.wikipedia.org/wiki/Pedanius_Dioscorides>

obr. 2

www.huh.harvard.edu [online]. WWW [cit. 26. 12. 2015] <http://botlib.huh.harvard.edu/libraries/mycology/Myco_books2.htm>

obr. 3

www.huh.harvard.edu [online]. WWW [cit. 26. 12. 2015] <http://botlib.huh.harvard.edu/libraries/mycology/Myco_books2.htm>

obr. 4

www.ilpalio.siena. it [online]. WWW [cit. 27. 1. 2016] <<http://www.ilpalio.siena.it/5/Personaggi/36>>

obr. 5

www.vasaribooks.com [online]. WWW [cit. 26. 12. 2015] <http://www.vasaribooks.com/Rare-Books/Rare-Books-Rare%20Botany%20Books/Rare-Books-Rare%20Botany%20Books-Pietro-Andrea-Mattioli/rare-books-rare%20botany%20books-pietro-andrea-mattioli.html>

obr. 6, 7

Z fondu NK ČR. Foto: Ivan Král, 26. 9. 2012

www.nkp.cz [online]. WWW [cit. 27. 1. 2016] <https://www.nkp.cz/o-knihovne/zakladni-informace/klemen-tinska-nej/nejobjemnejsi-herbar>

obr. 8

www.wikipedia.cz [online]. WWW [cit. 26. 12. 2015] <https://cs.wikipedia.org/wiki/Fi-ala_%C5%A1ediv%C3%A1>